

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

**Педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти та освітніх інновацій**

**СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ»**

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»
Спеціальність АЗ Початкова освіта
Галузь знань А Освіта

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від 26 серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Безпечне освітнє середовище
Викладач (-і)	Сливка Лариса Володимирівна
Контактний телефон викладача	0506315884
Е-mail викладача	larysa.slyvka@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Аудиторний формат консультацій: щовівторка з 14.00 до 16.00 у корпусі Педагогічного факультету (вул. Бандери, 1; ауд. 706.). За бажанням студентів, організовується дистанційний формат консультацій, а саме: – шляхом переписки електронною поштою; – шляхом переписки у вайбер-групі; – з використанням платформи ZOOM.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Предметом вивчення навчальної дисципліни «Безпечне освітнє середовище» є професійна підготовка майбутнього вчителя, здатного наблизити нову українську школу до сучасних європейських і світових зразків організації безпечного освітнього простору в закладах освіти. В умовах розбудови національної системи освіти, її інтегрування до європейського (світового) простору актуальним є вивчення стану і перспектив розвитку безпечного освітнього середовища в закладах освіти в Україні. Нині запити суспільства спрямовано на заклад загальної середньої освіти, який є місцем, у якому діти та юнацтво не тільки здобувають освіту, але й простором для повноцінного розвитку учнів, осередком успішних, креативних і щасливих людей. Такий освітній заклад можливий лише в атмосфері фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату, що підтримує особистість, яка розвивається, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її особливостей.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Метою вивчення навчальної дисципліни «Безпечне освітнє середовище» є формування компетентностей майбутніх вчителів початкових класів щодо змісту і технологій реалізації безпечного освітнього середовища. Під час вивчення означеної навчальної дисципліни поняття «<i>безпечне освітнє середовище</i>» розглядається як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
Загальні компетентності: ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення ЗСЖ. ЗК-4. Здатність працювати в команді, міжособистісної взаємодії. ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.	

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність.

СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.

СК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

Програмні результати навчання:

ПРН-05. Організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів, розвивати в учнів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів.

ПРН-07. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових, індивідуальних, особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.

ПРН-08. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

ПРН-13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу.

ПРН-15. Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативна / Вибіркова
Третій	013 Початкова освіта	Другий	Вибіркова

Тематика навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин		
	лекції	практичні заняття	сам. роб.
Тема 1. Безпека учасників освітнього процесу: нормативно-правове підґрунтя, ознаки, принципи, складники.	2	2	4
Тема 2. Організація освітнього процесу на засадах урахування природних біологічних ритмів.	2	2	4

Тема 3. Реалізація медико-гігієнічних технологій в закладах загальної середньої освіти. Основи першої невідкладної допомоги.		2	8
Тема 4. Інформаційна гігієна у вимірі психологічної безпеки освітнього середовища.	2	4	10
Тема 5. Методи, засоби і форми антибулінгової просвітницько-виховної праці у початковій школі.	2	2	14
Тема 6. Комплексний і системний підходи у реалізації безпеки освітнього середовища початкової школи: педагогіка забави; педагогіка калабані; вправи для очей; казкотерапія; звукотерапія; сміхотерапія та ін; безпека харчових продуктів і здорове харчування здобувачів освіти.	2	4	14
Тема 7. Психічна безпека у школі. Шляхи профілактики стресу і професійного вигорання вчителів.	2	2	6
ЗАГ.:	12	18	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни			
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Оцінювання знань¹ з навчальної дисципліни «Безпечне освітнє середовище» включає поточний, модульний і підсумковий (семестровий) контроль знань. Поточний контроль здійснюється під час проведення усіх видів аудиторних занять і має на меті регулярно перевіряти знання здобувачів вищої освіти з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на практичних, семінарських, лабораторних, індивідуальних заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, активність при обговоренні питань, результати виконання і захисту лабораторних робіт, експрес-контролю у формі тестів тощо. Оцінки виставляються в електронних академічних журналах. Модульний контроль проводиться (виставляється) на підставі оцінювання результатів знань здобувачів вищої освіти після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини навчальної дисципліни – змістового модуля. Семестровим (підсумковим) контролем є залік, який полягає в оцінюванні засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу з дисципліни і складається зі зданих залікових змістових модулів, індивідуальних робіт, виконаних тестових завдань, практичних робіт тощо. Підсумкова залікова оцінка розраховується та виставляється викладачем і оголошується здобувачам вищої освіти на останньому практичному занятті. Вид контролю – залік. Семестровий контроль у формі заліку передбачає, що підсумкова оцінка (у стобальній шкалі) з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок за поточний контроль знань і результатів складання змістових модулів. Аудиторна робота (АР) – 30% (коефіцієнт 0,3).		

¹ Оцінювання знань з навчальної дисципліни регламентується «Порядком організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (2023 р.). URL: <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/poriadok-orhanizatsii-ta-provedennia-otsiniuvannia-uspishnosti-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity.pdf>

	Контрольні роботи (КР) – 10% (коефіцієнт 0,3). Самостійна робота (СР) – 10% (коефіцієнт 0,4). СПК = АР + КР + СР Підсумкова максимальна оцінка – 100 балів.
Вимоги до письмових (контрольних) робіт, тестів та інших видів робіт	Неприпустимі плагіат та списування. Уміщені на паперових і електронних носіях тестові завдання, які розв’язує студент, передбачають вибір правильного варіанту відповіді. Тест «Безпека учасників освітнього процесу: нормативно-правове підґрунтя, ознаки, принципи, складники» – максимально 10 балів; Тест «Організація освітнього процесу на засадах урахування природних біологічних ритмів» – максимально 10 балів; Тест «Психічна безпека у школі. Шляхи профілактики стресу і професійного вигорання вчителів» – максимально 10 балів; Практична робота «Основи першої невідкладної допомоги» – максимально 10 балів; Тест «Комплексний і системний підходи у реалізації безпеки освітнього середовища початкової школи» – максимально 10 балів; Тест «Інформаційна гігієна у вимірі психологічної безпеки освітнього середовища» – максимально 20 балів; Тест «Методи, засоби і форми антибулінгової просвітницько-виховної праці у початковій школі» – максимально 10 балів; Індивідуальний/Груповий проєкт за темою «Комплексний і системний підходи у реалізації безпеки освітнього середовища початкової школи» – максимально 15 балів; Неформальна освіта – максимально 5 балів.
Практичні заняття	На практичних заняттях здійснюється усний і письмовий контроль набутих студентом знань, оцінюються індивідуальні і групові проєкти.
Умови допуску до підсумкового контролю	Залік виставляється на основі підсумкової оцінки за практичні заняття і самостійну роботу.
Підсумковий контроль	Вид контролю – залік. Максимальна оцінка (100 балів) виставляється як сума балів за практичні заняття, індивідуальні/групові проєкти і неформальну освіту.

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи:

Неприпустимими є плагіат та списування.

Інформація щодо результатів тестування, виконання творчих проєктів, презентації результатів самостійної роботи тощо надається кожному студенту індивідуально і згідно розкладу практичних занять.

Академічна доброчесність:

Викладання навчальної дисципліни «Безпечне освітнє середовище» ґрунтується на засадах академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання. з метою забезпечення довіри до результатів навчання. Порушеннями академічної доброчесності вважаються фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ’єктивне оцінювання.

Дотримання академічної доброчесності детермінуються низкою положень і принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та викладачів університету. Зміст цих положень і документів виражено за таким посиланням: URL: <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>

Відвідування занять:

Присутність здобувачів вищої освіти на практичних заняттях і під час виставлення заліку є обов’язковою. Лекційні курси, додаткові ресурси тощо для засвоєння змісту навчальної дисципліни є доступними на сайті дистанційної освіти. Пропущені лекційні заняття не відпрацьовуються, але знання лекційного матеріалу обов’язкове. Якщо ж здобувач вищої освіти пропустив практичне заняття, то він повинен виконати всі практичні завдання, що вивчалися на цьому занятті, і отримати відповідну оцінку.

Можливість і порядок відпрацювання пропущених здобувачем вищої освіти практичних занять регламентується «Положенням про порядок організації та проведення оцінювання

успішності студентів у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (схвалене Вченою радою від 05 листопада 2019 р., протокол № 9; введене в дію наказом ректора від 26 листопада 2019 р. № 799 (редакція 1); зі змінами, схваленими Вченою радою від 30 березня 2021 р., протокол № 3 та введеними в дію наказом ректора від 06 квітня 2021 р. № 212 (редакція 2), введено в дію наказом ректора № 799 від 26.11.2019) (див. стор. 4.). Ознайомитися з положенням можна за посиланням: URL: <http://surl.li/ykqd>

Неформальна освіта.

Під час вивчення навчальної дисципліни студент використовує, крім запропонованих викладачем обов'язкових джерел, джерела додаткові, а саме: вебсайти, друковану літературу тощо. Студент може здійснити неформальну освіту² шляхом професійних курсів / тренінгів, професійного стажування тощо (зокрема, на онлайн-платформах «EdEra», «Нова українська школа», «Prometheus» та ін.): назву курсу визначає викладач. За наявності відповідного сертифіката, студент отримує додаткові 5 балів до загальної кількості балів, передбачених шкалою загальної системи оцінювання навчальної дисципліни.

8. Рекомендована література

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. *Державна служба якості освіти* : вебсайт. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
2. Вашенко О., Свириденко С. Абетка харчування. Їмо правильно! : навч.-метод. посіб. для вчителів 2 класу. Київ : ТОВ «О ДВА», 2010. 28 с.
3. Вчимося бути толерантними : тренінговий курс для молоді / Упорядники: О. Собченко, А. Донець, В. Дьомкіна. Донецьк. 50 с. URL: http://cent.dn.ua/docs/trening_tolerance.pdf
4. Вчимося жити разом : посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа) / Воронцова Т. В. та ін. Київ : Алатон, 2017. 376 с.
5. З чого починається безпека. *Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ)* : вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tHwaT-8KYe8>
6. Здоров'я в індивідуальних практиках та життєвих стратегіях підлітків. *Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді : за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді»* : монографія / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева ; ЮНІСЕФ, ГО «Укр.ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». Київ : Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. С. 49–74.
7. Ініціаторка реформи шкільного харчування Олена Зеленська підбила підсумки роботи у 2023 році. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/iniciatorka-reformi-shkilnogo-harchuvannya-olena-zelenska-pidbila-pidsumki-roboti-u-2023-roci>
8. Інтерактивні матеріали. *Абетка харчування. Їмо правильно* : вебсайт. URL: <https://abetka-healthykids.com.ua/interactive>
9. Інтернет-конференція «Безпечне освітнє середовище: вимоги та принципи організації». *На Урок* : вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8veie-iftFI>
10. Калінчук Т. Д. Бесіда з елементам тренінгу для педагогів «Прийоми зняття психічного напруження вчителів». *Сучасні технології збереження здоров'я учнів: краций досвід* / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. С. 207–213.
11. Корисні посилання щодо теми антибулінгу. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiya-bulingu/> korisni-posilannya-shodo-temi-antibulingu
12. Матеріали конференції «Безпека в сучасних закладах освіти від учня до вчителя». *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahist-ta-bezpeka-zhittedyalnosti/materiali-konferenciyi-bezpeka-v-suchasnih-zakladah-osviti-vid-uchnya-do-vchitelya> (дата звернення: 07.01.2024).
13. Методичні рекомендації «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / укладачі: О. М. Грушевичук, Л. М. Богданович, О. Г. Мулько, С. М. Сарай. Луцьк : Навчально-

² Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про порядок зарахування результатів неформальної освіти у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора №819 від 29.11.2019 р. № 819 (редакція 1), зі змінами, внесеними 2022 року (редакція 3). URL: https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/05/02-07.33_2022-polozhennia-pro-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutkykh-shliakhom-neformalnoi-osvity-v-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasyliya-stefanyka.pdf

- методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2022. 49 с.
14. Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichnirekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>
 15. Міжнародна акція «Педагогіка калабані». *Катерина Крутий* : відеохостинг YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tHWaT-8KYe8>
 16. Міхеєва О. Ю., Корнієнко М. М. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2018. № 11(63). С. 247–251. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/60.pdf>
 17. Мороз О. Боротьба за правду. Як мій дядько переміг брехню. Київ : Yakaboo publishing, 2020. 160 с.
 18. Найдьонова Л. А. Кібербулінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : методичні рекомендації. Вип. 4. Київ, 2011. 34 с.
 19. Нестле Здорові діти. *Абетка харчування. Їмо правильно* : вебсайт. URL: <https://abetka-healthykids.com.ua/>
 20. Крутий К. «Педагогіка калабані». Практична реалізація принципів природовідповідності та здоров'язбереження в закладі дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2019. № 6. С. 3–8.
 21. Писарчук О. Т., Янкович О. І., Гладюк Т. В. Гумор в історії освіти й педагогіки: використання ідей в умовах сучасних суспільних викликів. *Педагогічний альманах*. 2023. Вип. 54. С. 220–229.
 22. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту Міністерства освіти і науки України на 2023 рік : Наказ Міністерства освіти і науки України (від 18.05.2023 № 589). *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-planu-osnovnih-zahodiv-civilnogo-zahistu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-na-2023-rik>
 23. Про стан травматизму серед здобувачів освіти та працівників закладів освіти за 2022 рік : Лист Міністерства освіти і науки України (від 13.03.2023 № 1/3564-23). *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/03b/50d/64103b50d15bd113730302.pdf>
 24. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід: методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
 25. Сливка Л. Безпечне освітнє середовище : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2025. 152 с. (*Резюме* <https://surl.li/tjbgnx>)
 26. Сливка Л. Деякі напрямки реалізації позитивного зарубіжного досвіду здоров'язбережувального виховання дітей та юнацтва в сучасних умовах реформування вітчизняної системи освіти. *Педагогічний альманах*. 2023. Випуск 54. С. 18–24. DOI: <https://doi.org/10.37915/pa.vi54.466>
 27. Сливка Л. Екологія дитинства : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. 164 с.
 28. Сливка Л. Рекреаційно-здоров'язбережувальний вимір організації вільного часу дітей і юнацтва у Польщі наприкінці XIX – на початку XX ст.: фізичне виховання у парках імені Генрика Йордана. *Молодь і ринок*. 2024. № 2 (222). С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300083>
 29. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. Київ : ФОП Нічога С. О. 2018. 174 с.
 30. Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації : матеріали круглого столу / упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : ВІППО, 2018. 124 с. URL: <http://vippo.org.ua/files/silskashkola/osvitlabmetod-1519371529.pdf>
 31. Формування у молодших школярів основ культури харчування як складової здорового способу життя. *Сливка Л. В. Теоретико-методичні аспекти викладання валеології та основ безпеки життєдіяльності в початковій школі*: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2012С. 99–105.
 32. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: методичний посібник / за заг. ред. Цюман Т. П. Київ, 2018. 56 с.
 33. Шиян О., Шиян Р. Здорова школа: аспекти управління : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2012. 216 с. ISBN 978-966-2328-50-9
 34. Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів в середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків : Лист Міністерства освіти і науки України від 10 березня 2021 року, № 1–9/128. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batkiv>
 35. Яким є безпечне освітнє середовище. *Державна служба якості освіти України* : вебсайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Gu1Zjd_GcJQ
 36. Янкович О. І. Педагогіка заборони в теорії і практиці початкової та дошкільної освіти України й Польщі. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 36. С. 19–24.
 37. Cyberbullying: It's nature and impacections condary school pupils / P. Smith, J. Mahdavi, M. Carvalho, S. Fisher, S. Russell, N. Tippett. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2008. Vol. 49. P. 376–385.
 38. Jarosz-Bilińska Anna. Komiks Społeczny. Jak się zachować w różnych miejscach? Nowe historyjki w formie ćwiczeń rozwijających umiejętności społeczne. Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2021. 56 s.

39. Kerth Maria. Jak przetwać HEJT. Jak rozpoznać czy twoje dziecko hejtuje lub jest hejtowane. Warszawa : SBM Renata Gmitrzak, 2020. 160 s.
40. Kolanko Agnieszka. Radzę sobie z przemocą w szkole i Internecie : karty pracy dla dzieci i młodzieży w wieku 9–16 lat, w tym uczniów ze spektrum autyzmu. Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2023. 72 s.
41. Larson Jim, Kołodziejczyk Andrzej. Szkolny system przeciwdziałania przemocy rówieśniczej : praktyczny przewodnik. Warszawa : Fraszka Edukacyjna, 2019. 149 s.
42. Majewska Małgorzata. Dziecko na cyfrowym odwyku. Jak bez krzyku oderwać dziecko od komputera i smartfona : poradnik. Bielsko-Biała : Dragon, 2022. 224 s.
43. Monks C.P., Smith P. K. Definitions of bullying: Age difference sinun derstanding of the term, and the role of experience. *British Journal of Development al Psychology*. 2006. Vol. 24. P. 801–821.
44. Shapiro Jordan. Nowe cyfrowe dzieciństwo. Jak wychowywać dzieci, by radziły sobie w usieciowionym świecie. Warszawa : Mamania, 2020. 356 s.

Викладач:

професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Сливка Лариса Володимирівна